

“*Pollentiek* ... dat is toch niets voor vrouwen”

Het beeld van de vrouwenbeweging in de Vlaamse pers tijdens de periode 1948-1966 van de tweede feministische golf

Op zondag 13 juni 2010 trokken de Belgen voortijdig naar de stembus voor de federale wetgevende verkiezingen. Sindsdien bevindt de vaderlandse politiek zich in een impasse: het spookbeeld van nieuwe verkiezingen wordt almaar groter. Door alle heisa zouden we bijna vergeten dat vrouwen in ons land tot voor 1948 hun stem helemaal niet mochten uitbrengen. Wanneer de Belgische vrouw op 26 juni 1949 voor het eerst gaat stemmen, is dat 30 jaar later dan de Nederlandse vrouw en zelfs meer dan 50 jaar later dan de Nieuw-Zeelandse vrouw. Op regeringsverantwoordelijkheid, een volgende cruciale stap in de vrouwenemancipatie, moeten de Belgische vrouwen wachten tot 28 juli 1965, de dag waarop Marguerite de Riemaeker aangesteld wordt als eerste vrouwelijke minister. Op ‘gelijk loon voor gelijk werk’, ten slotte, wachten zij nog steeds. Gelijke bezoldiging voor vrouwen en mannen is vandaag echter lang niet meer zo veraf als op 16 februari 1966, de dag waarop de arbeidsters van wapenfabriek FN-Herstal het werk neerlegden en zo de strijd voor gelijk loon in België en in Europa in gang zetten.

Aan de hand van een onderzoek van de berichtgeving over deze mijlpalen uit de tweede feministische golf door *De Standaard*, *De Volksgazet* en *Het Laatste Nieuws* reconstrueerde ik voor mijn meesterproef Journalistiek aan de Hogeschool-Universiteit Brussel (HUB, 2009-2010) het beeld van de vrouwenbeweging gevormd door de toenmalige verzuilde Vlaamse dagbladpers.

1. Drie mijlpalen van de tweede feministische golf

Volgens Magda Michielsens sluit de periode 1914-1918 de eerste feministische golf af en wordt de term ‘tweede feministische golf’ gebruikt om “de continuïteit tussen de eerste feministische beweging en de acties van de jaren zestig te beklemtonen”.¹ Dat wil zeggen dat er geen duidelijke scheidingslijn bestaat tussen het einde van de eerste en het begin van de tweede golf. De periode van het interbellum tot en met de jaren ’50 wordt weleens gezien als een uitloper van de eerste golf, maar binnen het kader van mijn onderzoek wordt deze periode reeds bij de tweede feministische golf gerekend. De focusverschuiving of de “verinnerlijking” van de vrouwenbeweging midden jaren ’70, waarin het persoonlijke politiek wordt, duidt het einde van de tweede golf aan, al is die volgens sommigen vandaag nog steeds niet ten einde.²

De periode 1948-1966 van die tweede feministische golf kent een aantal hoogtepunten, waaronder de verwerving van het algemeen stemrecht in 1948 en de eerste keer stemmen in 1949, politieke participatie op uitvoerend niveau met de eerste vrouwelijke Belgische minister in 1965 en de strijd voor gelijk loon via de staking bij FN-Herstal in 1966. Die keerpunten op niveau van politiek en arbeid, door de hedendaagse vrouwenbeweging zelf aangeduid als mijlpalen in de tweede golf,³ stonden centraal in mijn onderzoek.

1.1. Het vrouwenstemrecht

Het algemeen vrouwenkiesrecht komt er in België pas na de Tweede Wereldoorlog, nl. op 27 maart 1948. Bijzonder laat dus, in vergelijking met andere Europese landen. Onder de socialistisch-katholieke regering Spaak-Eyskens staat de CVP erop dat het vrouwenkiesrecht verwezenlijkt wordt. Uiteindelijk wordt het in de Kamer goedgekeurd met 183 tegen 3

¹ Michielsens 2005, p. 59-60.

² Zie RoSa, s.d., p. 13-18 & Leplae, 2000, p. 3-7.

³ Zie o.a. Leplae, p. 2-3.

(socialistische) stemmen. Op dat ogenblik beweren de verschillende partijen opvallend genoeg dat ze reeds lang voorstander waren van het vrouwenstemrecht.⁴

Vrouwen gaan voor het eerst stemmen bij de parlementsverkiezingen van 26 juni 1949. De CVP verwerft 105 van de 212 Kamerzetels en de meerderheid in de Senaat. Een jaar later, op 4 juni 1950, verovert de partij zelfs de volstreekte meerderheid in beide Kamers. De katholieke overwinning kan toegeschreven worden aan de koningskwestie, hoewel de vrouwelijke kiezers er waarschijnlijk ook de hand in hebben gehad.⁵ Het aandeel van de Belgische vrouw in het politieke leven kent evenwel geen spectaculaire vooruitgang na de invoering van het vrouwenkiesrecht. Integendeel, het wordt zelfs een goede vijftien jaar wachten op de eerste vrouwelijke minister.

1.2. De eerste vrouwelijke minister

Marguerite de Riemaecker-Legot (uit KAV-kringen), die al sinds 1946 voor de CVP in de Kamer zetelt, krijgt op 28 juli 1965 de ‘zachte’ portefeuille van Gezin en Huisvesting toegewezen. De standpunten van de eerste vrouwelijke minister, die veel belang hecht “aan de eigenheid van de vrouwelijke natuur en aan de moederrol”,⁶ zijn bovendien opvallend traditioneel. De Riemaeckers aanstelling zorgt ook niet meteen voor een echte doorbraak: tussen 1949 en 1974 daalt de rechtstreekse politieke participatie van vrouwen aanzienlijk en de volgende vrouwelijke minister komt er pas met Rika De Backer (CVP) in 1974.⁷ Toch is de benoeming van De Riemaecker een mijlpaal voor de vrouwenbeweging, omdat het de “derde stap in de machtsverwerving” betekent: regeringsverantwoordelijkheid, na kiesrecht en volksvertegenwoordiging.⁸

1.3. De strijd voor gelijk loon

België is door de ondertekening van het Verdrag van Rome verplicht om zich vanaf januari 1962 te houden aan artikel 119, dat stelt dat iedere lidstaat van de EEG het beginsel van gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers voor gelijke arbeid moet toepassen. Dit artikel blijft echter dode letter. Op 16 februari 1966 leggen de vrouwelijke werknemers van de ‘Fabrique Nationale d’armes de guerre’ te Herstal dan ook massaal het werk neer uit protest tegen het feit dat ze gemiddeld vijftientwintig procent minder verdienen dan hun mannelijke collega’s voor exact hetzelfde werk. De befaamde staking bij FN-Herstal zal later de grootste doorbraak en het eigenlijke beginpunt in de strijd voor gelijk loon blijken te zijn. Op 5 mei 1966 komt er een einde aan de twaalf weken durende staking, met een onmiddellijke loonsverhoging van 2 frank per uur en een extra opslag van 0,75 frank op 1 januari 1967 tot gevolg, weliswaar slechts zeventig procent van wat de vrouwen oorspronkelijk geëist hadden.⁹ De impact van de staking is groot: de eis van gelijke beloning wordt eindelijk op de agenda’s geplaatst en vrouwen worden zich meer bewust van het belang van vakbondssteun.¹⁰ ‘Gelijk loon voor gelijk werk’ wordt een jaar later in de nationale wetgeving opgenomen. Pas in 1975, na het historische arrest-Gabrielle Defrenne, maakt ‘gelijk loon voor gelijk werk’ deel uit van de collectieve arbeidsovereenkomsten.¹¹ De rest van het verhaal, dat nog lang niet uit is, is u niet onbekend.

⁴ Zie Keymolen *et al.*, 1981, p. 77.

⁵ *Ibid.*

⁶ Van Molle & Gubin, 1998, p. 49-50.

⁷ De Weerd, 1980, p. 178.

⁸ Van Molle & Gubin, p. 49.

⁹ Van Mechelen, 1996, p. 14.

¹⁰ RoSa, *De strijd voor gelijk loon*, par. 6

¹¹ Zie Van Mechelen, p. 14.

2. De Vlaamse pers en de vrouwenbeweging tussen 1948 en 1966

In de periode 1948-1966 is de Vlaamse dagbladpers nog verzuild. De kranten verdedigen m.a.w. verschillende politieke belangen. In het kader van mijn meesterproef wordt de Vlaamse pers vertegenwoordigd door drie kranten, representatief voor de drie traditionele zuilen: *De Standaard* voor de katholieke zuil, *De Volksgazet* – samen met *Vooruit* de voorloper van *De Morgen* – voor de socialistische zuil en *Het Laatste Nieuws* voor de liberale zuil. Wat meteen opvalt als men nader ingaat op de verzuiling van de Vlaamse pers is dat de ‘conservatief-katholieke’ en de ‘liberaal-burgerlijke’ pers reeds van vóór de stichting van de katholieke en de liberale partij dateren. De socialistische pers, daarentegen, treedt van bij het begin op als spreekbuis van de socialistische partij of van haar vakbond.¹²

In mijn onderzoek ging ik na in hoeverre de drie kranten in kwestie de mening over de vrouwenzaak verkondigden van de zuil waartoe ze behoorden. En, als ze dat al deden, op welke manier dan. Berichtgeving kan namelijk gekleurd worden door allerhande aspecten: of er al dan niet bericht wordt over een bepaald onderwerp en, indien men erover bericht, hoeveel, wanneer, op welke plaats, in welke vorm en door welke auteur. Bovendien kan de journalist, al dan niet expliciet, kritiek uiten aan de hand van de inhoud en de taal van de stukken – hetzij in zijn of haar eigen bewoordingen, hetzij door het gebruik van geciteerde bronnen. In dat laatste geval kan de auteur dan weer een beeld tot stand brengen door bepaalde bronnen meer, minder of helemaal niet aan het woord te laten. Aan de hand van deze informatie onderzocht ik hoe de berichtgeving over de drie geselecteerde mijlpalen het beeld van de vrouwenbeweging beïnvloed heeft. In haar doctoraatsthesis heeft Liesbet van Zoonen de Nederlandse berichtgeving over de vrouwenbeweging in haar beginjaren onder de loep genomen. De media bieden geen afspiegeling van de werkelijkheid, aldus de auteur, maar vormen zelf een realiteit. Van Zoonen is in haar werk tot de conclusie gekomen dat de journalisten die over de feministische beweging schreven, hiermee tegelijkertijd “de ‘publieke identiteit’ van de vrouwenbeweging construeerden”.¹³

3. Methodologie: discoursanalyse

Ik heb als onderzoekseenheden 69 artikels (cartoons meegerekend) over de drie mijlpalen in kwestie geselecteerd, namelijk 28 uit *De Standaard*, 21 uit *De Volksgazet* en 20 uit *Het Laatste Nieuws*. De te onderzoeken periodes uit de tweede feministische golf werden als volgt afgebakend: februari-maart 1948 (verwerving kiesrecht) en juni 1949 (eerste stembusgang), juli 1965 voor de eerste vrouwelijke minister en februari-mei 1966 voor de staking bij FN-Herstal. De methode van data-analyse is discoursanalyse, één van de meest vrijblijvende kwalitatieve methodes, vaak gebruikt in onder andere de taalkunde en de communicatiewetenschap. Ik heb me gebaseerd op de vorm van discoursanalyse die van Zoonen in haar werk ontwikkeld heeft. Het uitgangspunt van haar methode is een analyse van de vijf journalistieke W’s (en H) – wat, waar, wanneer, wie, waarom en hoe – aan de hand van datamatrices. Bovendien heb ik zelf nog zes categorieën voor analyse toegevoegd, namelijk de datum, het paginanummer, de auteur, het soort artikel, het genre en de eventuele kritiek.

4. Onderzoeksresultaten

4.1. Het vrouwenstemrecht

Uit mijn onderzoek bleek dat alle drie de dagbladen duidelijk beïnvloed werden door het standpunt van de zuil waartoe ze behoorden, althans wat het vrouwenstemrecht betreft. *De Standaard* besteedde opvallend meer aandacht aan het kiesrecht voor vrouwen dan *De*

¹² Luykx, 1978, p. 506.

¹³ Van Zoonen, 1991, p. 324.

Volksgazet en *Het Laatste Nieuws*. Dat is niet verwonderlijk, aangezien de CVP op dat ogenblik volop het vrouwenstemrecht verdedigde. Bovendien waren de berichten over dat thema in de krant van de katholieke zuil prominenter aanwezig: de analyses telden meer kolommen en prijken regelmatig op de eerste pagina's. De berichtgeving over het vrouwenstemrecht in *De Volksgazet* en *Het Laatste Nieuws*, daarentegen, bestond uit minder lange stukken. Vooral het dagblad van de liberale zuil verstreekte weinig informatie. *De Volksgazet* publiceerde regelmatig een bericht over het vrouwenstemrecht op de voorpagina, maar dat leek vooral te maken te hebben met de strijd van de socialistische tegen de katholieke partij.

Dat brengt ons meteen bij het meest opvallende kenmerk van de berichtgeving over het vrouwenstemrecht: alle drie de kranten leken het belang van deze verwezenlijking als ondergeschikt voor te stellen. Zelfs in de krant *De Standaard*, die toch volop achter het kiesrecht voor vrouwen stond, liet men het doorgaans na om de meerwaarde van het vrouwenstemrecht te benadrukken. Die tendens zou erop kunnen wijzen dat het kiesrecht voor vrouwen inderdaad om electorale redenen op het CVP-programma stond. *De Standaard* deed weinig moeite om dat te ontcrachten: wanneer de besprekingen uiteindelijk werden aangevat, berichtte de krant daar op een opvallend vrouwonvriendelijke manier over. Zo werd er in het verslag van het eerste debat in de Kamer beweerd dat door de grote vrouwelijke opkomst "het gewone geroezemoes van stemmen voor de vergadering een tikje hoger klinkt en dat men zich afvraagt welke de sterkste parfums zijn die tot de perstribune doordringen"¹⁴. In het tweede verslag over diezelfde vergadering werd gesuggereerd dat het, grotendeels vrouwelijke, publiek niet geïnteresseerd genoeg was om tot het einde van de bespreking te blijven zitten: "In de openbare tribunes was het publiek overwegend vrouwelijk: dames, jonge dames en piepjonge dametjes met vrolijk stemmengeroezemoes of ernstig en bezadigd zoals de dames met de groene hoeden. Naarmate het blijft duren vooraleer de vergadering begint, neemt de belangstelling af"¹⁵.

De Standaard en *De Volksgazet* beeldden de Belgische vrouw op een denigrerende manier af (zo schreef *De Volksgazet* dat er "weer talrijke dametjes in de Kamer aanwezig"¹⁶ waren) en concentreerden zich hoofdzakelijk op respectievelijk de katholieke en de socialistische zaak. Als beide dagbladen zich dan toch tot hun vrouwelijk publiek richtten, droegen ze hen op om voor hen te stemmen als wederdienst aan de CVP voor de toekenning van het stemrecht of, in het geval van de BSP, om te bewijzen dat ze het verdienden. *Het Laatste Nieuws*, daarentegen, hield zich, in de lijn van de zuil waartoe het dagblad behoorde, op de achtergrond wat de kwestie van het vrouwenstemrecht betreft. De krant leek de liberale partij stemmen te willen bezorgen door afstand te nemen van het dispuut tussen katholieken en socialisten, i.e. door weinig te berichten over het vrouwenstemrecht. Op die manier minimaliseerden ze, net als de twee andere grote partijen, het belang van deze mijlpaal in de geschiedenis van de vrouwenbeweging.

4.2. De eerste keer stemmen

Wat de eerste keer stemmen betreft, trokken de drie dagbladen qua berichtgeving de lijn van bij de toekenning van het vrouwenstemrecht door. *De Standaard* besteedde er opnieuw meer aandacht aan dan *De Volksgazet* en *Het Laatste Nieuws*. Die laatste krant verstreekte ook nu weer de minste informatie over de vrouwenzaak.

¹⁴ Het vrouwenstemrecht: de algemene bespreking ten einde. (19 februari 1948). *De Standaard*, p. 2.

¹⁵ Het vrouwenstemrecht is aangenomen. (20 februari 1948). *De Standaard*, p. 2.

¹⁶ Algemeen akkoord over de toekenning van het stemrecht aan de vrouwen. (19 februari 1948). *De Volksgazet*, pp. 1, 6.

Opvallend is dat het dagblad dat deze mijlpaal in de vrouwenbeweging het meest opvolgde, *De Standaard*, ook het meest zondigde op het vlak van portrettering. De krant schilderde de vrouwen die gingen stemmen steevast af als ongeïnteresseerd, onwetend of volgzaam, dit in tegenstelling tot de mannelijke kiezers. In de aanloop naar de verkiezingen paaiden ze de vrouwen nog wel en trokken ze de kaart van het gezin, om stemmen te winnen, maar eens iedereen zijn of haar stem uitgebracht had, werden de vrouwen op een uitgesproken seksistische manier geportretteerd. Zo klonk de auteur in de reportage over de dag van de verkiezingen in *De Standaard* overwegend neerbuigend: “Het is tien voor acht. Tal van mensen zijn al op stap naar de stembureaus. Vooral vrouwen gaan zo vroeg ter stembus: *net* of ze willen bewijzen dat ze aan hun uiteindelijk verworven kiesrecht zeer gehecht zijn”¹⁷. Daarna noteerde hij dat “tal van vrouwen lachen als ze hun kiesplicht vervuld hebben; het is *net* of ze er trots op gaan”¹⁸. De journalist leek vooral vrouwen te interviewen die weinig interesse hadden voor het hele gebeuren en het stemrecht dus niet echt gewild hadden: “Ge moet ze daar zien zitten, die menskens (*sic*) van tachtig, negentig jaar en meer. Gebogen, verdwaasd, eenzaam, verlaten. ‘Hoe oud zijt ge, madameke?’ / ‘Achtennegentig jaar, mijnheer.’ / ‘En komt gij ook stemmen?’ / ‘Ja’k, meneer. Maar ‘k weet niet hoe ik dat moet doen. Ze hebben het mij al twee keer uitgelegd en ik versta het nog niet.’ / Zijt ge niet blij dat de vrouwen mogen stemmen?’ / ‘Och, meneer, dat is *pollentiek*, hé, en dat is toch niets voor vrouwen, hé. In onze tijd was het veel beter’.”¹⁹ De journalist leek geen enkele moeite te doen om een interview af te nemen van vrouwen die wel goed geïnformeerd waren. De jonge vrouwen die gingen stemmen werden overigens op hun uiterlijk, waarmee ze de mannen van het stembureau afleidden, afgerekend: “[...] jonge vrouwen die in lichte kledij naar het stembureau stappen en in het kleine hokje een geur van parfum achterlaten. En op dat ogenblik kijken de heren van het bureau minder naar de bussen en de biljetten dan naar de stemhokjes...”²⁰.

De socialistische en liberale zuilen veranderden bij de eerste keer stemmen radicaal van koers: de tegenstanders van het vrouwenstemrecht werden plots ‘diegenen die het altijd verdedigd hadden’. Wat het beeld van de vrouw in hun berichtgeving betreft, veranderde er echter niets. *De Volksgazet* bleef haar propagandistischer dan ooit als beïnvloedbare moeder afschilderen. Zo werd er ingespeeld op de fierheid en de eigenwaarde van de vrouw, i.e. de andere partijen denken dat vrouwen dom zijn, maar wij weten wel beter: “de tijd is voorbij dat men de vrouw kon opsluiten in haar woning”²¹. Het vrouwenkiesrecht werd duidelijk voorgesteld als een natuurlijke eis van de socialisten. Het feit dat de BSP het stemrecht voor vrouwen lang tegengehouden had uit angst voor een overwinning van de CVP, werd gemakshalve doodgezwegen.

Het Laatste Nieuws hield zich, net als bij de toekenning van het vrouwenstemrecht, opvallend afzijdig. Dit resulteerde weliswaar in een minder gekleurde berichtgeving, maar dat leek vooral te maken te hebben met de liberale onverschilligheid wat het vrouwenstemrecht betreft. In de aanloop naar de verkiezingen van 26 juni 1949 deed de liberale zuil wel een poging om de vrouw voor haar kar te spannen. Dat deed ze op dezelfde manier als de andere partijen: ‘het gezin’ op haar programma zetten, beweren dat ze het meest voor de vrouwen gedaan had en kritiek leveren op andere partijen. Na afloop van de verkiezingen werd er ook

¹⁷ Kalme verkiezingen te Brussel. (27 juni 1949). *De Standaard*, p. 1. Cursivering door mij aangebracht.

¹⁸ *Ibid.* Cursivering door mij aangebracht.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ 1 argument per dag voor het nummer 1. (11 juni 1949). *De Volksgazet*, p. 5.

in *Het Laatste Nieuws* opgelucht ademgehaald dat de vrouw niet ‘verkeerd’ gestemd had: “het verkiezingsbeleid schijnt niet beïnvloed te zijn geworden door de deelneming van vrouwen. Evenals de mannen hebben de vrouwelijke kiezers zich laten leiden door de algemene belangen”²². Dat leek inderdaad de teneur in de pers te zijn na de eerste parlamentsverkiezingen waaraan vrouwen deelgenomen hadden: de vrouwen hadden gelukkig ‘juist’ gestemd.

4.3. De eerste vrouwelijke minister

Het geringe aantal artikels over de eerste vrouwelijke minister is opvallend. De drie dagbladen in kwestie publiceerden elk slechts twee artikels over de benoeming van Marguerite De Riemaecker. De kranten waren duidelijk niet met hun tijd mee: vooral *De Standaard* maakte zich schuldig aan een uitermate seksistische beeldvorming. In een interview met CVP’ster De Riemaecker, getiteld “Minister van gezin poedert *zijn* neus”²³, leek het dagblad al het mogelijke te doen om geen ‘politiek’, maar een ‘vrouwelijk’ portret van de minister te schetsen. De eerste vraag die de journalist stelt zegt genoeg: “Hoe reageerden uw zonen toen zij het nieuws vernamen?”²⁴. Later verandert het interview helemaal in een gesprek over koetjes en kalfjes: de minister wordt gevraagd of ze nog tijd heeft om te koken en wat ze dan het liefst kookt. Het stuk eindigt met dezelfde seksistische toon die heel het interview overheerst: “Wij danken de minister voor de allercharmantste audiëntie, maar deze grijpt alweer naar *zijn* handtas om *zijn* lippenrood bij te werken”²⁵.

De Volksgazet ging nauwelijks in op De Riemaeckers benoeming: ze haalde zelfs de koppen niet. Het dagblad plaatste het feit dat er twaalf van de 27 ministers socialistisch waren in het middelpunt. *De Volksgazet* liet het, in tegenstelling tot de twee andere kranten, na om De Riemaecker zelf aan het woord te laten. In de lead van het hoofdartikel over de nieuwe regering werd er simpelweg vermeld dat een vrouw “voor het eerst in de Belgische geschiedenis”²⁶ het ambt van minister zou uitoefenen.

Het Laatste Nieuws toonde zich met een politiek interview door Rita De Doncker van een ongeziene vrouwvriendelijke kant. Door een vrouwelijke journalist om een interview met de eerste vrouwelijke minister te sturen, veranderde uitgerekend de liberale zuil, die zich voorheen zo afzijdig hield van de vrouwenzaak, voor het eerst – en misschien wel als eerste – het geweer van schouder. Uit het hoofdartikel op de tweede bladzijde, met foto, vergezeld van het onderschrift “Een huismoeder als de anderen? Neen. Zij is immers ook minister van Gezin en Huisvesting”, komt duidelijk naar voren dat De Doncker de meerwaarde inzag van een vrouw als minister bevoegd voor gezin: ze vroeg De Riemaecker naar haar organisatie, plannen en ‘grootste betrachting’. Dit was echter nog maar een eerste aanzet, aangezien het artikel in *Het Laatste Nieuws* niet gespeend was van de nodige stereotiepen: de minister wordt bijvoorbeeld gevraagd of ze van “typische vrouwelijke bezigheden, zoals koken”²⁷, houdt.

4.4. De staking bij FN-Herstal

De staking bij Herstal kon wel op heel wat aandacht van de dagbladpers rekenen. Wat echter vooral opviel, is dat geen van de kranten het naliet om in de verf te zetten dat een groot aantal mannelijke arbeiders van de wapenfabriek werkloos waren geworden *door* de stakende

²² De kiezers naar de stembus. (27 juni 1949). *Het Laatste Nieuws*, pp. 1, 2, 4.

²³ Minister van Gezin poedert zijn neus. (29 juli 1965). *De Standaard*, pp. 1-2. Cursivering door mij aangebracht.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibid.* Cursivering door mij aangebracht.

²⁶ Regering Harmel-Spinoy gevormd. (28 juli 1965). *De Volksgazet*, pp. 1, 6.

²⁷ De Doncker, R. (30 juli 1965). De eerste vrouwelijke Belgische minister. *Het Laatste Nieuws*, p. 2.

arbeidsters. *De Standaard* noemde geen exact aantal, maar volgens *De Volksgazet* waren het er 1000 en volgens *Het Laatste Nieuws* zelfs 4000, terwijl de literatuur het over een 500-tal arbeiders heeft, die bovendien hun steun aan de staaksters door middel van een petitie kenbaar hadden gemaakt. De kranten leken de werkloosheid van de FN-mannen dus meer aan te klagen dan de arbeiders zelf. Dat zouden we als volgt kunnen interpreteren: het is mogelijk dat de pers de stakende vrouwen vooral als “wilde” onruststokers wou portretteren.

De Standaard deed wel haar uiterste best om het ‘waarom’ van de staking te schetsen, in tegenstelling tot *De Volksgazet*, die de reden volledig doodzweeg en zich bijna uitsluitend op het syndicale aspect en de socialistische partij concentreerde – hetgeen te verwachten viel voor het socialistische en syndicale blad bij uitstek. René Adams ging in *Het Laatste Nieuws* wel heel diep in op de historiek van de strijd voor gelijk loon. De overige artikels in het dagblad negeerden het ‘waarom’ echter volledig. Zo is er een enorm verschil tussen de reportage over de betoging van de arbeidsters in *De Standaard* en die in *Het Laatste Nieuws*. In laatstgenoemde krant werd er slechts een eel kort verslag gepubliceerd dat bijna uitsluitend focuste op het feit dat er geen incidenten waren.

De Standaard, daarentegen, pakte uit met een uitgebreide reportage door een vrouwelijke journalist, Tilly Stuckens. Hoewel *De Standaard* als enige van de drie dagbladen een vrouwelijke verslaggever naar Herstal stuurde, is het ook de enige krant die een opmerkelijk seksistisch taalgebruik hanteerde: de vrouwen in de eerste reportage over de staking, van de hand van Jaak Veltman, zijn “zusterlijk verenigd”, ze werden “Eva’s dochters” (alsof men ooit “Adams zonen” zou schrijven) en “het zwakke geslacht” genoemd, en er werd vermeld dat “Eva zich hier niet als een feeks ontpopt”, omdat de staking voorbeeldig verliep. Als uitsmijter gebruikte de auteur dan nog de volgende woorden van een vakbondsman: “juist omdat zij zo rustig en vastberaden zijn, hebben wij er geen vrouwen aan”.²⁸ In tegenstelling tot Veltman, gebruikte Stuckens een genderneutrale taal, maar dat neemt niet weg dat ze de staking bij FN-Herstal toch vrij negatief afschilderde: “Het zal een *vreemde betoging* zijn: twee- tot drieduizend arbeidsters, jonge en oudere vrouwen. De meesten onder hen: ‘des femmes-machine’ zoals ze zichzelf noemen. Femmes-machine, het is een fabrieksterm. Toch deed dit woord ons huiveren. Zoals deze hele staking iets huiveringwekkends heeft”²⁹.

Het is overigens opmerkelijk hoe *De Standaard* het akkoord tussen de staaksters en hun werkgever leek voor te stellen als een regelrechte overwinning voor de arbeidsters, terwijl er toch niet helemaal aan hun eisen voldaan was. *De Volksgazet* vermeldde wel de 30 procent die ze niet gekregen hadden, maar beeldde het akkoord niettemin als een triomf af. Dat zou erop kunnen wijzen dat de dagbladen van mening waren dat er aan die vrouwelijke “onruststokers” al meer dan genoeg toegevingen gedaan waren en dat een toekenning van 70 procent van wat ze oorspronkelijk eisten echt wel een overwinning was. In *Het Laatste Nieuws* was er geen sprake van een triomftocht, maar dat had waarschijnlijk meer te maken met de kort- en droogheid van het verslag.

5. Conclusie

Mijn onderzoek heeft uitgewezen dat zowel *De Standaard* als *De Volksgazet* en *Het Laatste Nieuws* vanuit de ideologie van respectievelijk de katholieke, de socialistische en de liberale

²⁸ Veltman, J. (14 maart 1966). Drieduizend arbeidsters eisen gelijk loon voor gelijk werk. *De Standaard*, p. 5.

²⁹ Stuckens, T. (2 april 1966). In Herstal staken vrouwen nu reeds zeven lange weken. *De Standaard*, p. 2. Cursivering door mij aangebracht.

partij over cruciale gebeurtenissen voor de vrouwenbeweging berichtten. Concluderend kunnen we stellen dat het beeld geschetst door de Vlaamse pers van de vrouwenbeweging, de vrouwen en hun verwezenlijkingen (tijdens de periode 1948-1966 van de tweede feministische golf) er één in mineur blijkt te zijn. De dagbladen in kwestie leken de vrouwenzaak grotendeels als een electoraal middel op te vatten – op die manier minimaliseerden ze ook voortdurend het belang ervan – en zagen bovendien de vrouw als een beïnvloedbaar en onbekwaam wezen dat niets van politiek afwist en veel ophef maakte voor niets. Het is opvallend hoe de misogynie van de dagbladen iedere stap van de vrouwenbeweging richting emancipatie systematisch bagatelliseerde: het kiesrecht en de strijd voor gelijk loon, maar vooral regeringsverantwoordelijkheid. Toen alle politieke partijen het erover eens waren dat de tijd rijp was voor de aanstelling van een vrouwelijke minister, herleidden de kranten *De Riemaecker* tot een huismoeder van twee zonen.

We hebben gelukkig uitzonderingen kunnen optekenen, vooral wanneer *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws* vrouwelijke journalisten uitstuurden (*De Volksgazet* liet dat na). Dat bracht geen bruske mentaliteitsverandering met zich mee, maar wees toch enigszins op een positieve evolutie. Het is geen toeval dat men pas laat met vrouwelijke verslaggevers begon te werken: er waren in de naoorlogse periode weinig tot geen vrouwelijke journalisten. Hoewel aspecten zoals het seksistische taalgebruik bij *De Standaard*, de socialistische propaganda bij *De Volksgazet* en het occasionele stilzwijgen van *Het Laatste Nieuws* min of meer een constante zijn doorheen de berichtgeving over de vrouwenzaak in de Vlaamse pers, kunnen we toch concluderen dat de dagbladen in 1966 progressiever waren dan in 1948. De belangrijkste vaststelling van dit onderzoek is evenwel dat de dagbladen op geen enkel moment de verwezenlijking van cruciale stappen in de strijd voor stemrecht, regeringsverantwoordelijkheid en gelijk loon voor gelijk werk als dusdanig erkenden.

Bibliografie

De Weerd, D. (1980). *En de vrouwen?: vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België (1830-1960)*. Gent: Masereelfonds.

Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. *Sekseneutrale functieclassificatie. Handleiding*. (2006). Brussel: Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.

Keymolen, D., Castermans, G., & Smet, M. (1981). *De geschiedenis geweld aangedaan: de strijd voor het vrouwenstemrecht 1886-1948*. Brussel: IPOVO.

Leplae, J. (2000). *Fact Sheet: de tweede feministische golf in Vlaanderen*. Brussel: RoSa.

Luyckx, T. (1978). *Evolutie van de communicatiemedia*. Brussel: Elsevier.

Michielsens, M. (2005). *175 jaar vrouwen: gelijkheid en ongelijkheid in België (1830-2005)*. Brussel: Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen.

RoSa. *De strijd voor gelijk loon*.

http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het_geheugen/het_geheugen_in_thema_s/de_strijd_voor_gelijk_loon.html

RoSa. *Het feminisme in België: een kort historisch overzicht*. (s.d.) Brussel: RoSa.

Van Mechelen, R. (1996). *De meerderheid. Een minderheid. De vrouwenbeweging in Vlaanderen: feiten, herinneringen en bedenkingen omtrent de tweede golf*. Leuven: Uitgeverij Van Halewyck.

Van Molle, L., & Gubin, E. (1998). *Vrouw en politiek in België*. Tielt: Uitgeverij Lannoo.

Van Zoonen, L. (1991). *Moeten strijdende vrouwen zo grof zijn: de vrouwenbeweging en de media*. Amsterdam: SUA.